

ساختار آزمایشگاه‌های مرکزی در کشورهای مختلف دنیا

دکتر احمد آقایی

رئیس آزمایشگاه مرکزی دانشگاه مراغه

در بررسی وضعیت آزمایشگاه‌های مرکزی در مراکز علمی و تحقیقاتی مختلف موجود در کشورهای مختلف و نیز نحوه خدمات‌دهی آنها تلاش شده است تا مراکز از کشورهای توسعه‌یافته و نیز در حال توسعه را دربر گیرد. وضعیت ارائه خدمات آزمایشگاهی در دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشورهای توسعه‌یافته دنیا، سایت‌های مختلف مرتبط با آزمایشگاه مرکزی در اروپا، بعضی کشورهای آسیایی مثل چین، مالزی و هند مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ساختار سازمانی خوبی در دانشگاه‌های پیشرفته مثل دانشگاه‌های آمریکایی و اروپایی در خصوص آزمایشگاه مرکزی وجود دارد. مثلاً کشور فرانسه بعد از جنگ جهانی اول در صدد تأسیس آزمایشگاه ملی برآمد که بتواند به همه سرویس بدهد. بررسی اولیه‌ای انجام دادند و در گزارش‌های خود به طور صریح بیان داشتند که اول باید مقبولیت تفکر آزمایشگاه‌های این چنینی را در سطح جامعه در مؤسسات و دانشگاه‌های مختلف ایجاد کنیم و بعد اقدامات بعدی را انجام دهیم. نگاهی به دستورالعمل آزمایشگاه‌های مرکزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری کشور خودمان و مقایسه آن با دستورالعمل‌ها و آئین‌نامه‌های کشورهای دیگر نشان می‌دهد که

در دستورالعمل وزارت علوم ایران و دانشگاه‌های آمریکایی، شورای آزمایشگاه مرکزی از مواردی بود که تأکید ویژه‌ای روی آن وجود دارد. منتها فرق شورای مدیریت آزمایشگاه‌های دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی آمریکا با شورای آزمایشگاه مرکزی دانشگاه‌ها و مراکز علمی ایران این است که ما در دستورالعمل خودمان فقط مدیران رده بالای دانشگاهی را دخیل کرده‌ایم که الزاماً تخصص فنی آزمایشگاهی ندارند، اما شورای آزمایشگاه مرکزی دانشگاه‌های آمریکا بر متخصصین تجهیزات تأکید دارند؛ یعنی افرادی از رشته‌ها و گرایش‌های مختلف که برای سازماندهی و تدوین استراتژی‌های آن آزمایشگاه مرکزی حرفی برای گفتن داشته باشند.

همه این مسئله را قبول داریم که ما در ارتباط با تفکر به اشتراک گذاشتن تجهیزات آزمایشگاهی و شبکه‌ای عمل کردن در ایران در شروع کار قرار داریم. اینکه دستگاه‌ها از حالت مرسوم و سنتی که در اختیار افراد خاص باشند و به نوعی به نام فرد خاصی شناخته شوند گذر کنیم و این تفکر در کشورمان جا بیفتد که تجهیزات و خدمات آزمایشگاهی باید در اختیار همه متقاضیان بوده و برای ارائه خدمات، بایستی هزینه پرداخت شود. امیدوارم با کمک همه دست‌اندرکاران حوزه آزمایشگاهی در کشور، این تفکر مورد پذیرش قرار گیرد. پیشنهاد می‌شود مسئولان محترم وزارت علوم نیز، با برگزاری نشست‌هایی با رؤسای دانشگاه‌ها و معاونان پژوهشی، با تأکید بر شبکه‌سازی آزمایشگاه‌ها و ترغیب دانشگاه‌ها و مراکز علمی به ایجاد و توسعه آزمایشگاه‌های مرکزی، به تسریع استقرار این تفکر کمک کنند.

یکی دیگر از نکات بارز در ساختار آزمایشگاه‌های مرکزی مراکز علمی و تحقیقاتی کشورهای توسعه‌یافته، اختیار دادن به مدیران آزمایشگاه‌هاست. باید اختیار امور مالی آزمایشگاه را به مدیر آزمایشگاه مرکزی سپرد. حذف بوروکراسی حاکم بر مراکز و سازمان‌های دولتی، می‌تواند در پیشبرد اهداف آزمایشگاه‌های مرکزی کمک بسیار مؤثری باشد. اصلاح روند خرید مواد شیمیایی و تجهیزات آزمایشگاهی و نیز پرداخت درصدی از درآمدهای آزمایشگاه به کارشناسان، می‌تواند در محث مهم درآمدزایی و سهم کردن کارشناسان آزمایشگاه‌ها در امور جاری آزمایشگاه نقش بسیار حیاتی داشته باشد.

مورد مهم دیگر اینکه در بسیاری از مراکز علمی و تحقیقاتی کشورهای مختلف، یک رابطی بین معاونت پژوهشی و شورای آزمایشگاه مرکزی قرار داده شده است که آن رابط نقش هماهنگی بین این دو را بر عهده دارد. هماهنگی بین تصمیمات شوراهای پژوهشی و نیز شورای آزمایشگاه مرکزی، در موفقیت روند اجرایی آزمایشگاه مرکزی نقش حائز اهمیتی دارد. از دیگر موارد مهمی که بر آن تأکید شده بود، وجود سایت‌های به روز و فعال برای آزمایشگاه‌های مرکزی است. درج اطلاعات مفید نظیر معرفی تجهیزات آزمایشگاهی و نیز خدمات آزمایشگاهی قابل ارائه و نحوه ارائه خدمات به متقاضیان، بایستی مورد توجه مسئولین آزمایشگاهی در کشور قرار گیرد. بویژه سایت‌های آزمایشگاهی باید به هر دو زبان فارسی و انگلیسی باشد تا بتوان بدین وسیله برنامه‌ریزی‌هایی برای جذب مشتریان برون مرزی و نیز ایجاد ارتباط با مراکز علمی خارج از کشور انجام داد.

در مورد کشورهای منطقه و همسایه ایران، به این نتیجه رسیدیم که به جز کشور هند که فعالیت‌های گسترده‌ای در خصوص آزمایشگاه‌های مرکزی شروع کرده است، سایر کشورها کار خیلی خاصی در این زمینه انجام ندادند. برای مثال در کشور امارات، فقط یک دانشگاه دارای آزمایشگاه مرکزی است که آن هم به کمک اروپایی‌ها راه‌اندازی شده و اداره می‌شود.

آموزش کارشناسان آزمایشگاه‌ها، نقطه‌ی محوری دیگری در آزمایشگاه‌های مرکزی کشورهای توسعه یافته است. وجود کارشناسان کارآموده و مسلط به کار با تجهیزات با فناوری بالا یکی از علل اصلی روی آوردن محققان، اساتید و دانشجویان به آزمایشگاه‌های مرکزی است. امروزه با وجود مشغله‌های فراوان، اساتید و پژوهشگران فرصت کافی برای فراگیری نحوه کار با تجهیزات آزمایشگاهی مدرن را ندارند و نیز خیلی از افراد توان خرید تجهیزات گران قیمت و نگهداری آن در آزمایشگاه‌های اختصاصی خود را دارا نیستند. امروزه در بسیاری از کشورهای اروپایی و نیز آمریکا، پژوهشگران، دانشجویان و نیز صاحبان صنعت مایلند انجام آنالیز آزمایش‌های خود را با همکاری آزمایشگاه‌های مرکزی به انجام برسانند. در صورتی که این آزمایشگاه‌ها گواهینامه‌های استاندارد ملی و بین‌المللی را اخذ کرده باشند، متقاضیان اقبال بیشتری در استفاده از خدمات آنها خواهند داشت.

امید است کشور عزیز ما نیز بتواند در مسیر شبکه‌سازی و نیز استقرار آزمایشگاه‌های مرکزی در مراکز علمی و تحقیقاتی خود به موفقیت‌های بسیاری دست یافته و به عنوان الگوی موفق در این خصوص در بین کشورهای منطقه تبدیل گردد.

